

Nagyszombat

► Mt 27,57–66

A reménytelenség őrzői és a reménység magvai

Az ünnep jellege

Nagyszombat szerves része a húsvéti események külső és belső folyamának, amit – a 21. századi evangélikus lelkiségtől sem idegenül – egységes lelki gyakorlatként is végigélhetünk. A katolikusok szerint a „szent három napként” megőrzött hagyomány ugyanis egy láncolat, amely magában foglalja első napként a nagycsütörtök estétől nagypéntek estig, másodikként a nagypéntek estétől nagyszombatig terjedő időt, majd megérkezik a húsvéti virrasztással a hajnalhasadásig. Evangélikus lelkületünk és hithangsúlyaink talán nemcsak ennek a folyamatnak a húsvét felé tartó sodrását tárják fel, hanem az egyes napok sajátos jellegét, erejét is segíthetnek mélyebben megértenünk, megélnünk. Nagycsütörtök és nagypéntek drámai eseményekkel teli felidézésében a búcsúzás és a veszteség megrázkódtatásait engedhetjük közelebb magunkhoz, nagyszombaton mindez a gyászélmény, a veszteségmegélés, a valósággal szembesülő virrasztás, útkeresés szakaszába lép át.

A protestantizmus története felvilágosult szakaszának örökségeként nagyszombaton szinte sehol sem tartunk istentiszteletet – hiszen tulajdonképpen leperregtek a megváltó események, és most húsvétig „nem történik semmi” –, így ez az előkészítő is pusztába ki-

áltott szóhoz lenne leginkább hasonlítható. Ami a reformátorok idejében még természetes volt, hogy a „szent napok” mindegyike hordoz egy-egy lelki stációt, annak jelentőségét talán kezdjük visszanyerni napjainkban, és így evangéliumi igeszakaszunk és a hozzá fűzöttek is akár csendes lelki olvasmányként tehetik teljesebbé a húsvét, a keresztyének számára az „ünnepek ünnepe” hit- és lélekformáló útját.

Amit a textusról tudni kell

A *Lelkipásztor* korábbi évfolyamaiban megjelent előkészítők egyfajta töprengő áttekintést adnak a Máté evangéliuma által leírt események összefüggéseiről.¹ Mivel az igeszakasz a nagyszombati történe-
sekről szóló beszámoló, a görög szöveg értelmezése is inkább praktikus és tárgyyszerű kérdés, igemagyarázati érdekességeket jobbára a közölt információk értelmezése kínálhat nekünk. (E tekintetben lehet fontos kiegészítés, hogy a hitvallásos nagyszombati fordulat – „alászállt a poklokra”, ahol feltámadása

¹ Az elmúlt évtizedek termése sorában találjuk: 1964/2. 121. kk.; 1975/2. 117. kk.; 1982/3. 172. kk.; 1991/3. 88. k.; 1998/3. 114. k. és 2016/3. 107. k. – a korábbiakban inkább lelki-teológiai kifejtést, utóbbiakban kortörténeti tartalmi erősítést találhatunk.

előtt Jézus a Péter levelében említettek szerint „prédikált a tömlöcben levő lelkeknek” – nem kerül említésre az evangéliumi hagyományban.)

A Jézus halála utáni és feltámadása előtti események feszültsége Máté evangéliumában abból áll elő, hogy mindez szombaton történik, ráadásul az egyik legnagyobb ünnepen, az Egyiptomból való szabadulás ünnepén. A szombat „megtörése” már az arimátiái József részéről is rendkívüli határátlépés, akiről azt is tudjuk, hogy nemcsak tehetős ember, de a zsidó Nagytanács tagja is volt. Nagypéntek estéjén – az ókori időszámítás szerint tehát már a szombat beköszönte után – felkeresi Pilátus helytartót, és elkéri az elhunyt Jézus testét, amire azt a magyarázatot kapjuk, hogy Jézus tanítványai közé tartozott. Ennél is élesebb az előírások megsértése a főpapok és farizeusok részéről, mivel ők másnap, a szombat kellos közepén állítanak be Pilátus palotájába őrséget kérni, hogy „a kivégzett csalo” feltámadást prófétáló szavai kapcsán megelőzzék a tanítványok hazug, Jézus testét eltüntető esetleges akcióját. A napközben a sírnál virrasztó asszonyok ugyancsak a tilosban jártak az ünnepnapon. Mindez talán csak a helytartónak nem jelentett problémát, róla mindössze azt a benyomást szerezük, hogy – előző napi álláspontjához következetesen – az ügyet a maga részéről lezártak s egyben a zsidók belügyének tekinti. Sőt római szemszögből nézve a holttest kiadásával jelezte, hogy nem ragaszkodik a bűnözők esetében bevett gyakorlathoz sem, hogy a kivégzett teste nyilvános enyészetnek maradjon kitéve. Talán az sem túlzás, hogy az előző napi kihallgatáson hangoztatott állásfoglalása szerint – minden dehonesztáló látszat és a megfeszítésben történt római asszisztálás ellenére – ő nem tekintette Jézust bűnözőnek.

A perikópa megértése

Máté apostol és evangélista sajátos nézőpontjában akár a Márk evangéliumából vett, akár a saját tapasztalatból merített történetek gyakran kerülnek a zsidóság vallási és társadalmi életének

a sajátos összefüggérendszerébe. A szombatnapi probléma ezért állhat a nagyszombati események tengelyében – és éppen ez az a pont, ahol a mai írásmagyarázat következetes kritikával tekint erre a beágyazásra: nem tartja valószínűnek azt a lehetőséget, hogy a Jézus halála utáni napon végbemegetett mindez a folyamatos törvénytörések árán. Máté azonban – vélhetően tudatosan – éppen ezzel feszíti pattanásig a húrt, mert a nagypénteki tragédia „poszttraumas” következményeit akarja bemutatni egy színes palettán elhelyezve.

A választott tanítványokat nem látjuk a nagyszombati eseményekben, viszont két asszony, a „két Mária” csendes virrasztásával helytáll. Az apostolok hiánya a más elbeszélésekből ismert sokkos és rettegő állapotot jelzi, míg az asszonyok a végtisztességet megadó őszinte, hűséges gyász belső parancsának engednek. Ez írja felül bennük még a szombattörés tilalmát és fenyegetését is. Ehhez hasonló a motivációja a sírját feláldozó Józsefnek is, akiben – az apostolokkal ellentétben – a Jézusnak való hit és engedelmesség ébred az ünnep után, s egyben mintegy „különvéleményt” testesít meg a nagytanács kiközösítő álláspontjával szemben. Így érezhetett rá arra is, hogy ha Pilátus pénteki kijelentései megállják a helyüket, akkor számíthat az engedelkenységére a Jézus holttestének megadandó tisztelet érdekében – azaz „bár a bűnösök közé sorolták”, nem kell a bűnözők között maradnia a megszégyenítő nyilvános enyészetben. S valóban, Pilátus igazi rómainak és vérbeli politikusnak bizonyul: részéről az ügy érdemi része lezárult, nem akar részes lenni semmiféle „boszorkányüldözésben” sem – amit mondott, megmondta...

A legkényesebb a főpapok és a farizeusok megjelenése a nagyszombati történetben. Máté elbeszélése félreérthetetlenül akarja kiemelni azt az idegességet, ami az előző napi történetek nyomán maradt bennük: nyugtalanságuk olyan mértékű, hogy képesek még az általuk képviselt legszigorúbb ünnepi szabályok megszegésére is. Az evangélista szándéka tehát a rendkívüli helyzet végletes kiélézése, ami – eléggé egyértelmű-

en – nem a rossz lelkiismeretből következik, hanem abból, hogy az előállt, Pilátus kelletlensége folytán számukra egyre kínosabbá váló helyzetet valahogy kezelhetővé és magyarázhatóvá tegyék.

Nagyszombat evangéliuma tehát azt teszi világossá, hogy Jézus halála valóságos halál volt, amely a traumában különbözőképpen érintett emberek körében más és más reakciókat váltott ki. Közöttük pedig megjelenik már az ébredező hit és a Megváltó halálába vetett bizonyosság is. Igaz, ekkor még csak a főpapok és a farizeusok emlegetik a jézusi próféciaát – vagy más szemmel nézve a küszöbön álló, újabb traumát: a húsvéti feltámadás velőtrázó lehetőségét.

Igehirdetési vázlat

A reménytelenség őrzői

Jézus földi szolgálata elvégeztetett. Nagypéntekkel a lényeges szempontok mindenki számára végbe mentek. Az ígét ismerők és hittel értők számára elhangzott a 22. zsoltárra való utalás Jézus szájából, s mintegy beteljesedett a nyilvánosság szeme láttára az Úr szenvedő szolgájáról szóló prófécia Ézsaiástól. Isten választotta saját bejelentése szerint is célba juttatta küldetését, és a minden korábbinál nagyobb Szabadító – a Jézus nevet beteljesítve – engedelmesen az életét áldozta. Nagypéntek traumája azonban senkiben nem hozott felszabadulást. A legszűkebb tanítványi kör soktól bénultan hever leterítve, s közülük is a legerősebb asszonyok a gyászfolyamatot megkezdve virrasztanak. A főpapokat és farizeusokat sem a megkönnyebbülés keríti hatalmába, hanem a nyugtalanság és az idegeség. Pilátus a professzionális közéleti szereplő álarca mögött szintén keserű ellentmondásokat lát...

Nagyszombaton annak feldolgozásából, ami az előző napon történt, semmiféle reménységet nem olvashatunk ki. A halott Jézus mindenki számára felzaklató. Paradox módon a hangadó vezetőket még arra is sarkallja a helyzet, hogy ezt a nyilvánvaló reménytelenséget minden erővel megpróbálják megőrizni. A reménytelenség ör-

zői s ezzel párhuzamosan a veszteségfeldolgozás lelki folyamatai abba az irányba indulnak, amit Reményik Sándor ír *Pilátus* című versben: „Isten se váltja meg ezt a világot”.

A reménység magvai

A nagyszombati szereplők egymásra hatásában mégis felismerhetők bizonyos váratlanul pozitív elemek. Az asszonyok virrasztása a kereszti alatti végsőig tartó helytállásuknak a folytatása, a tanítványi elzárkózástól eltérően a szeretet nyilvános és bátor felvállalása. Bizonyára nem véletlen, hogy ennek a helytálló szeretetnek a következtében lesznek éppen ők a feltámadás első tanúi néhány óra elmúltával.

Arimátiai József gondoskodása a szeretett Mesterről a halálát követően nem pusztán a szeretet és tisztelet erejét tükrözi, hanem – mivel a nagytanács tagjáról beszélünk – egyfajta rejtett ellenvélemény felvállalása, melynek alapja nem lehetett más, mint amit Jézustól életében látott és hallott.

És Pilátus: aki szenvtelen arcú döntéshozó léte nyíltan kifejezi, hogy nem lesz kritikátlan részese a Jézus elleni jogi és propaganda-hadjáratnak, és apró jelzésként holtában kiemeli a bűnözők sorából.

Mindez csak derengő pozitívum, mégis olyan nagyszombati jelek, amelyek ugyan nem sejtetik húsvét közelgő csodáját, de a nagypénteket egy-egy reménységes szállal szövik át.

Nemcsak Jézus, hanem Krisztus és Úr

A nagyszombati tartó eseményekből egy dolog tisztán kiviláglik: Jézus Krisztus valóban Jézusnak, Szabadítónak bizonyult – akár a rá vonatkozó ígék és ígérek alapján, akár a kereszten megerősített bejelentése szerint, hogy Istentől vállalt küldetését beteljesítette. Ennek önmagában is kiformalódott már néhány órán belül az értelme, a jelentősége.

És éppen ezen a ponton jelenik meg a főpapok és a farizeusok különös szolgálata is: hiszen éppen ők őrzik meg kristálytisztán az emlékeztükben Jézus próféciaját a feltámadásról. Nagy-

szombaton tehát éppen az ő hangjukon mondatja el Isten az evangélistával: valami még küszöbön áll! Ott dereng ebben legalább a lehetőség – éppen, mert Jézus mondta! –, hogy Jézus Krisztusnak és Űrnak is bizonyulhat.

További javaslatok az istentisztelethez

Imádság

Istenünk, aki ezt a szentséges éjszakát Urunk fel-
támadásának dicsőségével beragyogod, kérünk:
tartsd fenn gyülekezeted új sarjadékában az ifjú-
ság lelkét, amelyben részesítetted, hogy testben
és lélekben megújítva, tisztaságban szolgálhas-
son Neked; ugyanazon mi Urunk Jézus Krisztus,
Te Fiad által, aki veled és a Szentlélekkel egység-

ben mint Isten élsz és uralkodol, mindörökkön
örökké, ámen. (Húsvét ünnepére virradó éjjelen)²

Illusztráció

VERS

Reményik Sándor: *Pilátus*³

■ KORÁNYI ANDRÁS

² JÁNOSSY Lajos 1940. Az egyház ősi kollektaimádságai. *Lelkipásztor*, XVI. évf. 4. sz. 105. o.

³ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otven-kolto-osszes-verse-2/remenyik-sandor-1DE81/fagyonyok-1918-1DE86/fagyonyok-1DE87/pilatus-1DF44/>.